

contributed to the formation of knowledge and skills creative sports and recreation, health saving and mass sports activities mastery of specific knowledge of the theory and methodology of physical education, pedagogy, psychology, physiology, health. Implementation tasks creative and professional preparation stage contributed mastering interactive methods, the formation in future teachers of physical education knowledge and skills to develop projects for the creative professional activity.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

УДК: 37.015.3

Бабак К. В.

В статті актуалізується проблема психологічного супроводу професійного навчання, описується типовий психологічний портрет студента коледжу, розглядаються провідні напрями психологічного супроводу професійного розвитку студентів педагогічного коледжу, схарактеризовано види психологічної допомоги.

Ключові слова: психологічний супровід, професійний розвиток, психологічна служба, життєтворча активність особистості, життєвий проект.

В статье актуализируется проблема психологического сопровождения профессионального обучения, описывается типичный психологический портрет студента колледжа, рассматриваются ведущие направления психологического сопровождения профессионального развития студентов педагогического колледжа, характеризуются виды психологической помощи.

Ключевые слова: психологическое сопровождение, профессиональное развитие, психологическая служба, жизнетворческая активность личности, жизненный проект.

FEATURES OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF STUDENTS OF PEDAGOGICAL COLLEGE

One of the urgent problems of university psychological services is the preparation of an individual to self-creation, to increase of student psychological culture and professional development. Psychological support for professional development of students is an important and effective means of personal and professional development.

The purpose of the article. The aim of our study is to describe the key trends and features of psychological support for pedagogical college students professional development system with the help of college psychological services means.

Key words: an individual to, self-creation, psychological culture, professional development system.

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем психологічної служби ВНЗ є підготовка особистості до самотворення, підвищення психологічної культури студентів та їхнього професійного розвитку. Важливим і ефективним засобом особистісного і професійного розвитку є психологічний супровід професійного розвитку студентів.

Психологічний супровід у педагогічному коледжі – це цілісна система професійної діяльності практичного психолога, спрямована на забезпечення соціально-психологічних умов для успішного професійного навчання і психологічного розвитку особистості на етапі первинної професіоналізації.

Мета статті. Метою дослідження сохарактеризувати провідні напрями та особливості побудови системи психологічного супроводу професійного розвитку студентів педагогічного коледжу засобами психологічної служби.

Методика та процедура дослідження. З метою з'ясування особливостей професійного розвитку студентів педагогічного коледжу було започатковано експериментальне дослідження, яке проводилось зі студентами 1-4-х курсів Дубенського педагогічного коледжу Рівненського державного гуманітарного університету. Загальна кількість досліджуваних студентів становила 176 осіб. Серед них – 57 студентів першого, 44 – другого, 24 – третього, та 51 – четвертого курсів спеціальностей: дошкільна освіта, початкова освіта, соціальна педагогіка. Гендерний аспект вибірки представлено такими показниками: хлопці – 6,25%, дівчата – 93,75%. З метою дотримання принципу репрезентативності вибірки серед загального числа студентів коледжу було відібрано групи респондентів, які представляли пропоновані коледжом спеціальності з урахуванням вікових та організаційних особливостей процесу навчання (освіта на базі 9 або 11 класів).

Як впливає з результатів діагностування на рівні узагальненого психологічного портрету типового представника виборки, студентам педагогічного коледжу притаманні невисокі значення соціально-психологічної адаптованості, самоактуалізації, низькі значення рефлексії, наявність конформності, потреба підпорядкування групі, „захист” і внутрішня напруга, зарозумілість, догматичність, фіксованість на невдачах, дратівливість, обережність у своїх вчинках, орієнтація на безпосередню винагороду, задоволення потреб, особистих інтересів, егоцентричність тощо. Окрім цього, студенти мають досить розпливчате уявлення про провідні професійно важливі якості педагога, ранговий розподіл уявлень студентів не відповідає експертним значенням та максимальним навантаженням фактору ПВЯ, отриманого в ході факторного аналізу. Також у ранговій структурі мотивації навчальної діяльності перше місце посіли мотиви престижу, що характеризують зовнішній тип мотивації. Відзначимо також зафіксовані тенденції до зниження рівня мотивації навчальної діяльності студентів від молодших до старших курсів, та перерозподілу з тенденцією до зниження числових значень уявлень про провідні ПВЯ педагога [1]. Не зважаючи на відсутність значущих відмінностей між студентами різних курсів, побудова системи психологічного супроводу повинна ґрунтуватися на: 1) врахуванні вікових особливостей онтогенетичного розвитку, їх динаміки у різних вікових категорій студентів; 2) врахуванні закономірностей професійного становлення особистості в умовах професійного навчання та його особливостей у період навчання в педагогічному коледжі. З метою визначення особливостей побудови програми супроводу для студентів різних курсів, зазначимо їх теоретичні підстави.

Аналіз результатів дослідження. У центрі уваги нашого дослідження знаходиться друга стадія професійного становлення особистості - професійне навчання. На цій стадії необхідно враховувати гетерогенність і гетерохронність

розвитку різних індивідуально-особистісних характеристик студента, оскільки головною метою навчання на етапі первинної соціалізації вважається формування професійних здібностей і якостей майбутнього фахівця. Навчання в педагогічному коледжі охоплює віковий проміжок від 15-16 до 19-20 років, отже, включає два вікових періоди онтогенетичного розвитку – другу фазу підліткового віку (або, відповідно до уявлень окремих дослідників, ранню юність) та юнацький вік. Співставлення вікових проміжків з етапами та змістом професійного розвитку дозволило визначити, що на протязі означеного вікового проміжку відбувається виникнення і формування професійних намірів; професійне навчання і підготовка до професійної діяльності [6], або на рівні конкретних фаз: оптація (12-17 років) – період вибору професії і навчального закладу; професійна підготовка – стадія адепта (15-23 роки) – оволодіння професійними знаннями, вміннями, навичками; адаптація (16-18 років) – входження в професію і звикання до неї; фаза інтерналу (18-23 років) – набуття професійного досвіду [3]. При цьому дослідники визначають специфічні кризи професійного розвитку, притаманні для різних його фаз: криза навчально-професійної орієнтації (14-17); криза вибору професії (16-18); криза професійних експектацій (18-20) [3]. Вочевидь, вказані чинники визначають специфіку процесу професійного розвитку в умовах навчального закладу.

Отже, період професійного навчання особистості потребує підсиленої уваги з боку психолога навчального закладу, яка повинна орієнтуватися на надання необхідної психологічної допомоги співвідносно до змісту утруднень, проблемних ситуацій, криз розвитку, якими супроводжується процес професійного становлення в різних його фазах. Зважаючи на це, психологічний супровід професійного розвитку студентів педагогічного коледжу повинен враховувати означену специфіку та спрямовуватися на визначення наявних у студентів різних курсів утруднень та допомогу в їх ефективному подоланні. Проведений аналіз дозволяє визначити провідні підходи до змістового наповнення та побудови системи психологічного супроводу професійного розвитку студентів.

Методологічним підґрунтям побудови системи психологічного супроводу виступили:

- діяльнісний підхід, який реалізується у включенні студентів у різні види діяльності, опанування «психологічного ядра» діяльності, надання усім видам діяльності в процесі професійної підготовки соціально-психологічної спрямованості;
- цілісний підхід до формування мотиваційної готовності студента до діяльності, сутність якого полягає в тому, що предметом вивчення соціального педагога і психолога виступає особистість студента та його діяльність як реальний і цілісний процес;
- диференційований та особистісно зорієнтований підходи, що реалізуються на основі результатів психологічного діагностування розвитку особистості студента впровадженням спеціальних технологій навчання та взаємодії [2].

Теоретичною основою обрано концепцію розвитку життєтворчої активності особистості, запропоновану В.М.Ямницьким [5]. При цьому професійний розвиток розглядається нами як частина життєвого проекту особистості, реалізація якого відбувається на підставі розгортання особистісних, професійних та процесуальних компонентів онтогенетичного розвитку особистості.

Предметом психологічного супроводу становлення професіонала виступає суб'єкт-суб'єктна і суб'єкт-об'єктна розвивальні взаємодії, спрямовані на вирішення суб'єктом розвитку актуальних проблем професійного, особистісного та соціального становлення. Основний зміст супроводу включає організацію взаємодії та спрямований на засвоєння супроводжуваними нових моделей поведінки, спілкування і діяльності.

Психологічний супровід являє собою професійну діяльність психолога спільно зі суб'єктами освітнього процесу, яка спрямована на створення умов для гармонійного психологічного розвитку майбутнього фахівця в ході професійного становлення в контексті його відносин і взаємин в освітньому процесі. За даними сучасних дослідників проблеми, вона може включати такі провідні напрями:

- допомога в проектуванні свого майбутнього (Є.І. Головаха, Д.О. Леонть'єв та ін.);
- сприяння осмисленню ролі життєвого ресурсу особистості і можливості грамотного його використання в конкретних регіональних умовах (М.В. Яценко та ін.);
- створення умов, необхідних для формування ціннісно-сміслової сфери особистості (С.І. Рубінштейн та ін.);
- створення умов для осмислення цінності здоров'я у професійній діяльності;
- створення умов для психологічно комфортного, безпечного, мобілізуючого середовища в освітньому процесі (В.А. Дмитрієвський, І.А. Баєва та ін.);
- стимулювання розвитку здібностей та професійно-важливих якостей особистості (В.Д. Шадріков, Н.В. Кузьміна та ін.);
- вдосконалення психологічної культури учасників освітнього процесу (Н.Н. Обозов, В.А. Носков, І.В. Дубровіна та ін.);
- здійснення психологічної підготовки до професійної діяльності (Д.І. Фельдштейн, А.Г. Маркова, та ін.). Зазначені положення є підставою для виділення таких напрямів роботи: 1) фахове самовиховання, 2) навчання способів професійного самозбереження, «розпізнавання» професійної деструкції;
- створення умов для переходу особистості до самопомоги (Ю.А. Кореляков, Е.Е. Симанюк та ін.);
- створення умов для самореалізації та самоствердження. (І.О. Шаршов, Р.А. Зобов, В.М. Келасєв та ін.). Спеціально створені умови, що сприяють самореалізації, дозволяють не тільки поліпшити деформації особистості, але й сприяти професійному становленню [2].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, проведений аналіз дозволив виокремити такі види психологічної допомоги в умовах педагогічного коледжу: 1) психологічна допомога *студентам* у ході професійно-особистісного становлення полягає:

- у виборі ефективних технологій навчання: найбільш оптимальних стратегій навчання, способів планування навчальної роботи, режиму праці та відпочинку, навчання способів виклику працездатного стану під час навчальних занять і т. ін;

- у встановленні продуктивних взаємовідносин із суб'єктами освітнього процесу (студентами, педагогами, батьками): допомога в розвитку комунікативних навичок, уміння говорити по суті питання, підтримувати позитивні стосунки з іншими людьми, усвідомленні непродуктивних способів поведінки, розпізнаванні провокацій з боку інших, допомога у вирішенні конфліктів та ін;

- у самореалізації: визначення сфери, де конкретний студент може проявити себе; виявлення та розвиток необхідних здібностей для успішної професійної діяльності; навчання способів самопрезентації, привернути до себе увагу, зацікавити собою, своєю пропозицією; вміння використовувати допомогу інших; справляти позитивне враження на оточуючих і викликати бажання співпрацювати; усвідомлення способів власної поведінки, що викликають несприйняття, заперечення та ін;

- в оволодінні професією: допомога в усвідомленні значущості професії, розвитку професійних уявлень, формуванні професійного мислення і поведінки, допомога в усвідомленні ефективних стратегій поведінки професіонала, шляхів оволодіння професійною майстерністю, подоланні негативного ставлення до професійного навчання і діяльності, у проходженні професійної практики; допомогу в аналізі власної успішності та ін;

- в регуляції емоційних станів: допомога в знятті втоми, подоланні тривоги, апатії, агресії, фрустрації, стресових станів, стану безнадійності та ін;

- у будовуванні траєкторії професійного шляху: допомога в плануванні професійної кар'єри, в постановці реальних цілей та аналізі способів їх досягнення, плануванні продовження освіти, допомогу у виробленні якостей, що сприяють швидкій адаптації в професійному колективі; в аналізі стратегій професійного просування, професійного розвитку і вдосконалення;

- в інтимно-особистісній сфері: аналізі міжособистісних контактів з коханим (коханою), усвідомленні взаємин (кохання чи захоплення); підготовка до сімейного життя (виховання якостей, які підвищують вірогідність збереження шлюбу); допомогу в підтримці позитивних взаємин у парі; допомогу в переживанні розриву відносин, подолання конфліктів, спорів тощо;

2) психологічна допомога *батькам*: допомога в усвідомленні стилю взаємин з дітьми, у способах їх мотивування на певні вчинки, в аналізі ефективності використовуваного заохочення та покарання; допомогу в підтримці професійного становлення, знаходження альтернатив, розв'язання сімейних конфліктів та ін.;

3) психологічна допомога *педагогам* включає: допомогу в подоланні негативного настрою у роботі зі студентом або групою; вибір найбільш прийнятних та ефективних для конкретної групи технологій навчання і виховання; психологічно грамотне оцінювання особистості студента, його діяльності; встановлення продуктивного контакту зі студентом, групою, батьками; допомогу у створенні такої обстановки під час взаємодії, за якої студент і батьки зможуть прийняти те, що їм пропонує педагог; допомогу у збереженні психологічного здоров'я та ін;

4) психологічна допомога *адміністрації*: допомога в прогнозуванні наслідків прийнятих рішень, у плануванні діяльності; в передбаченні і вирішенні конфліктних ситуацій; організації творчого, комфортного психологічного клімату в освітній установі, що сприяє високій продуктивності діяльності, творчості та ін.

Отже, психологічний супровід професійно-особистісного становлення може бути реалізовано через такі види діяльності психолога коледжу:

- навчальну (навчання способів ефективного спілкування та поведінки в ході професійного становлення);
- здоров'язбережувальну (комплекс заходів, які сприяють нормалізації нервово-психічного самопочуття: розрядки напруги, зняття втоми; аналіз навантаження, можливостей людини у виконанні конкретної діяльності та ін.);
- формуловальну (діяльність спрямована на формування у суб'єкта умінь і навичок, необхідних для вирішення конкретних завдань; заохочення експериментування, розширення можливостей);
- аналітичну (аналіз цілісного НВП, наявної системи взаємодії, результативності застосовуваних технологій і ін.);
- організуючу (організовує спеціальні види діяльності, взаємодію, спрямовану на досягнення мети професійного становлення);
- смислопороджувальну (організовує спеціальні ситуації в міжособистісній взаємодії, що сприяють появи у її учасників нового сенсу, цінностей);
- стимуловально-мобілізує (використовує різні психологічні засоби, методи, що сприяють активізації особистості в ході професійного становлення);
- спрямовуюче-підтримувальну (підтримка нових професійних та особистісних умінь, допомогу в «розкритті» здібностей особистості, її ресурсів і вміння застосовувати їх у діяльності);
- об'єднувально-посередницьку (діяльність, що забезпечує встановлення багатопланових зв'язків між суб'єктами освітнього процесу в організації розвивальної і професійної взаємодії і виконанні конкретних цілей) [2].

Перспективою дослідження цієї проблеми є розробка та впровадження технології психологічного супроводу, яка буде вирішувати завдання професійного розвитку студентів педагогічного коледжу.

Список використаних джерел

1. Бабак К.В. Дослідження особливостей професійного розвитку студентів педагогічного коледжу/ Бабак К.В. // Наукові записки. Серія «Психологія і педагогіка». Тематичний випуск «Актуальні проблеми когнітивної психології». – Острог : Вид-во Нац-го ун-ту «Острозька академія». 2014. – Вип.28. – (12-20).
2. Демидова Т. П. Психологическое сопровождение профессионально-личностного становления обучающихся в средних профессиональных учебных заведениях : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Т. П. Демидова. – М., 2005. – 171 с.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для ст. вузов / Э. Ф. Зеер. – 3-е изд., перераб., доп. – М. : Академический Проект; Фонд «Мир», 2005. – 336 с.

4. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения : учеб. пособ. для ст. высш. пед. учеб. заведений / Е. А. Климов. – М. : Изд. центр «Академия», 2005. – 304 с.

5. Ямицький В.М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія та експеримент: Монографія. – Одеса : ПНЦ АПН України; СВД Черкасов М.П., 2006 – 427 с.

6. Super D. Occupational Psychology / D. Super, M. Y. Bahn. – London : Tavistock. 1971. – 355 p.

Abstract. Formulation of the problem. *One of the urgent problems of university psychological services is the preparation of an individual to self-creation, to increase of student psychological culture and professional development. Psychological support for professional development of students is an important and effective means of personal and professional development.*

The purpose of the article. The aim of our study is to describe the key trends and features of psychological support for pedagogical college students professional development system with the help of college psychological services means.

The methodology and procedure of the research. *In order to clarify the features of pedagogical college students professional development, we initiated an experimental study that was conducted among 1-4 year students of Dubno's Pedagogical College of Rivne State Humanitarian University.*

Subject-subject and subject-object developing interaction stands as subject of psychological support for professional development. This interaction is aimed at solving the urgent problems of professional, personal and social development by the subject of development. The basic content of support includes providing organization and interaction and is aimed at assimilation of new patterns of behavior and communication activities.

Conclusions and prospects for further research. *Thus, the analysis allowed us to distinguish the following types of psychological care in pedagogical college: 1) psychological assistance to students in the process of professional and personal development; 2) psychological assistance to parents; 4) psychological care to administration. Thus, psychological support for professional and personal development can be realized through the following activities of college psychologist: 1) training; 2) health-maintaining; 3) forming; 4) analytical; 5) organizing; 6) creating of meaning; 7) stimulating and mobilizing; 8) coordination and support; 9) unification and brokering.*